

Het recht op voedsel waarborgen binnen een context van crisissen? Voedselsoevereiniteit als basisprincipe, agro-ecologie als duurzaam landbouwmodel

Karolien Debel (Oxfam-Solidariteit)

Recht op voedsel versus de realiteit: 1 miljard mensen met honger!

Wat betekent eigenlijk het 'recht op voedsel'? Het is het recht om regelmatige, permanente en vrije toegang tot voedsel te hebben, rechtstreeks of via financiële aankopen. Het voedsel moet kwantitatief, kwalitatief en toereikend zijn, in overeenstemming met de culturele tradities van de consumenten. Het voedsel moet een goed fysiek en psychisch leven verzekeren: vrij van angst, bevredigend en waardig.

Het betreft een mensenrecht, opgenomen binnen de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens* (artikel 25 – 1948) en het *Internationaal Pact voor Economische, Sociale en Culturele Rechten* (artikel 11 – 1966). Dit recht werd geleidelijk aan verder uitgediept en geconcretiseerd, wat uiteindelijk leidde tot een aantal vrijwillige Richtlijnen over de implementatie van het Recht op Voedsel. Deze richtlijnen vormen aanbevelingen voor staten over de wijze waarop zij hun verplichting tot het verzekeren van het recht tot voedsel kunnen implementeren. Het recht op voedsel moet worden begrepen in zijn bredere betekenis. Het houdt het recht in om zichzelf te voeden – zij het door eigen productie, zij het door te beschikken over voldoende middelen om voedsel te kunnen aankopen.

'But the right to food is not primarily about being fed. It is about being guaranteed the right to feed oneself, which requires not only that food is available (that the ratio of production to the population is sufficient), but also that it is accessible – i.e., that each household either has the means to produce its own food, or has sufficient purchasing power to buy the food it needs.' (<http://www.srfood.org/index.php/en/right-to-food>)

Tot zover de theorie. Maar wat vertelt de realiteit ons? Slagen we erin het recht op voedsel te waarborgen? Het lijkt eenvoudig als je weet dat momenteel 40 % van het aardoppervlak gebruikt wordt voor landbouw. Dat is voldoende om 12 miljard mensen te voeden. Maar waarom lijdt 1,02 miljard mensen dan honger? En is 70 % van de mensen die honger lijden landbouwer?

Het overgrote deel van ons voedsel wordt geproduceerd door de 2,5 miljard boeren, herders, vissers... binnen kleinschalige, veeleer familiale initiatieven. Dergelijke lokale voedselsystemen vormen wereldwijd voor heel wat mensen de basis van hun dagelijkse voeding, hun inkomsten, economie en cultuur. Maar ongelijke toegang tot

natuurlijke rijkdommen, machtsonevenwicht binnen de ketens, en oneerlijke handelspraktijken zorgen ervoor dat net die groep van lokale en kleinschalige boeren het overgrote merendeel van mensen met honger uitmaakt. De verhoging van de voedselprijzen in 2007 – 2008 en de hongerrellen die daaruit voortkwamen, staan nog in een ieders geheugen gegrift.

De landbouwers profiteerden helemaal niet van die hogere voedselprijzen, integendeel. In tijden van voedselcrisissen verhogen voornamelijk voedselbedrijven hun winstmarges, ten koste van arme producenten en consumenten. Honger is met andere woorden ontegensprekelijk het gevolg van ongelijkheid en onrechtvaardige machtsverhoudingen op het lokale, nationale en internationale niveau.

Oorzaken en valse oplossingen

Verschillende oorzaken liggen aan de basis van het hongerprobleem. Het agrobusinessmodel is het dominante landbouwmodel geworden dat kleinschalige landbouwinitiatieven verdrukt en miljoenen mensen de armoede in duwt. Een andere belangrijke factor is de verzwakking van de politieke macht ten voordele van een marktdominantie waardoor lokale landbouw moeilijk kan worden beschermd tegen goedkope invoer van buitenaf. Het landbouw, handels-, en ontwikkelingsbeleid is er niet in geslaagd het recht op voedsel te garanderen, de armoede op het platteland te verminderen, de markten te stabiliseren, de nodige landbouwinvesteringen te promoten, de natuurlijke hulpbronnen op een duurzame wijze te beheren.

Er dringen zich bovendien nieuwe uitdagingen op: de klimaatverandering, de energie-en financiële crisis, een toenemende druk op het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, prijsschommelingen die voedselcrisissen veroorzaken... Verschillende commerciële, technologische en andere oplossingen werden al voorgesteld, maar die maken de problemen voor de kleine boeren alleen maar groter.

Vandaag de dag wordt geïnvesteerd in grootschalige landbouwinitiatieven voor voedselproductie, vaak met verlies van land voor kleine boeren tot gevolg. Ook wordt miljoenen hectares landbouwgrond opgekocht voor de productie van biobrandstoffen. Geen enkele oplossing heeft tot nog toe de wortels van het probleem aangepakt: voedselproductie wordt nog steeds behandeld als andere koopwaar. Het vrijhandelsbeleid wordt nauwelijks in vraag gesteld! Zolang het beleid de kant van de agrobusiness blijft kiezen en de markten en voedselbedrijven laat bepalen wie wat produceert, voor wie en hoe, kan en zal het hongerprobleem niet opgelost geraken, integendeel!

Volgende vraag is dus cruciaal: hoe kunnen we er echt voor zorgen dat tegen 2050 negen miljard mensen voldoende te eten heeft?

Respect voor het principe van voedselsoevereiniteit en investering in duurzame landbouwmodellen zoals agro-ecologie

Om het recht op voedsel daadwerkelijk te kunnen garanderen, moeten volkeren hun eigen landbouw-en voedselbeleid kunnen ontwikkelen, waarbij steun aan duurzame familiale landbouw en boerenorganisaties centraal staat. Het principe van voedselsoevereiniteit wordt door de meeste boerenorganisaties en andere sociale organisaties beschouwd als de beste manier om het recht op voedsel te doen gelden:

Voedselsoevereiniteit is het recht van volkeren op een reguliere, permanente en vrije toegang tot een adequate en voldoende voeding, aangepast aan de lokale culturen, geproduceerd op basis van duurzame en milieuvriendelijke methodes, alsook het recht om eigen landbouw- en voedselsystemen te definiëren, zonder dat deze schade berokkenen aan andere volkeren.

Het principe van voedselsoevereiniteit gaat uit van *het multifunctionele karakter van landbouw*. Landbouw is meer dan de productie van voedsel alleen. Ze beantwoordt aan essentiële behoeften zoals het bieden van voedselzekerheid, tewerkstelling, rurale ontwikkeling, beheer van natuurlijke rijkdommen én ze kan een hefboom betekenen voor armoedereductie. Daarom kan en mag de landbouwsector niet door de wetten van de markt worden gestuurd, maar is een sterk landbouw- en voedselbeleid dat rekening houdt met dat multifunctionele karakter van landbouw noodzakelijk. Een coherent beleid is absoluut noodzakelijk. Initiatieven om duurzame boerenlandbouw te ondersteunen mogen bijvoorbeeld niet ondermijnd worden door een commercieel beleid dat nefast is voor kleine producenten.

In de praktijk kan voedselsoevereiniteit het best gegarandeerd worden door te investeren in *duurzame boerenlandbouw* waarbij rekening wordt gehouden met volgende aspecten:

- Voorrang geven aan lokale en regionale voedselproductie, gebaseerd op agro-ecologische productiesystemen
- Investeren in lokale economische ontwikkeling, promotie van rurale werkgelegenheid, duurzaam beheer van natuurlijke rijkdommen.
- Ondersteunen van de rechten van vrouwen, o.a. in de strijd tegen feminisering van armoede op het platteland. Vrouwen worden namelijk vaak eerst en zwaarst getroffen door crisissen in landbouwsector.
- Ondersteunen van landhervormingsprogramma's: irrigatie, kredieten, ...
- Betrokkenheid van boerenorganisaties in het beheer van deze programma's
- Versterking van de rurale infrastructuur (wegen, opleidingen, electriciteit...), van toegang tot informatie (over markten, technologieën, landbouwbeleid, etc.) en van de verwerking en vermarkting van landbouwproducten.

Agro-ecologie is één benadering binnen het denken rond duurzame landbouw. Volgens Speciaal VN-rapporteur voor het Recht op Voedsel Olivier De Schutter is het niet de productieverhoging zelf die een oplossing betekent voor honger in de wereld, maar wel het verbeteren van die voedselproductie. Agro-ecologie kan een duurzame manier zijn om de kwaliteit van de voedselproductie te verbeteren, én de positie van boeren te versterken.

Deze holistische benadering wil door ecologische wetenschap, sociologie en economie te combineren, komen tot een duurzaam landbouwsysteem. Een zeer concreet voorbeeld ervan is het gebruik van lieveheersbeestjes om bladluizen op rozen op natuurlijke wijze te bestrijden. Maar agro-ecologie kan ook op grote schaal worden toegepast. Zo kunnen bomen en planten gebruikt worden om gewassen te beschermen tegen ziekten, doet men aan *intercropping* enzovoort.

Agro-ecologische benaderingen beperken het gebruik van externe inputs. Men is bijgevolg minder afhankelijk van fossiele brandstoffen en chemische kunstmeststoffen. Wetende dat de landbouw vandaag verantwoordelijk is voor meer dan 33 % van de

uitstoot van broeikasgassen kan dit alvast een doorslaggevend argument zijn om voor meer duurzame methoden te kiezen. Natuurlijke meststoffen zijn bovendien goedkoper, waardoor de inkomsten van de boeren hoger liggen. Deze manier van werken is eveneens arbeidsintensiever, boeren voelen zich beter betrokken bij hun werk en zijn minder afhankelijk van externe hulp. Door te focussen op lokale productie voor lokale consumptie kan agro-ecologie als duurzaam landbouwmodel een belangrijke bijdrage leveren om het principe voedselsoevereiniteit te helpen realiseren.

Conclusie

Het recht op voedsel garanderen lijkt eenvoudiger dan het is. Niet omdat er onvoldoende voedsel op de wereld is, of onvoldoende mensen die voedsel produceren. Maar omdat door ongelijke machtsverhoudingen, door de marktdominantie van de agrobusiness, door ongelijke toegang tot natuurlijke hulpbronnen enzovoort het merendeel van de producenten onvoldoende inkomsten kan verwerven om een dege-lijk leven te leiden. De sterk schommelende voedselprijzen duwen arme consumenten en producenten nog meer in de armoede, en de honger neemt toe. Oplossingen vanuit beleid blijken ontoereikend.

Op welke manier kunnen we het recht op voedsel dan wel garanderen? In de eerste plaats moet er voldoende politiek wil zijn om naar een duurzamer landbouw – en voedselmodel te evolueren. Het principe van voedselsoevereiniteit kan als basis dienen om een coherent beleid uit te stippelen op nationaal en internationaal niveau. Coherentie tussen de verschillende beleidsdomeinen landbouw, ontwikkelingssamenwerking, handel-, energie- en investeringsbeleid, of landbouwonderzoek is evenzeer een must. Duurzame en familiale landbouwmodellen zoals agro-ecologie, met een focus op een zo beperkt mogelijke externe input, bieden de beste garantie om dit principe van voedselsoevereiniteit en dus het recht op voedsel te kunnen verwezenlijken.